

РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMING THE STRATEGY OF DEVELOPMENT OF SOCIAL INFRASTRUCTURE OF REGIONS OF UKRAINE

В умовах високого рівня невизначеності та непередбачуваності параметрів розвитку соціальної інфраструктури сьогодні недостатня увага приділяється питанням формування стратегії розвитку об'єктів соціальної інфраструктури. Необхідність вирішення цієї проблеми визначила вибір мети і завдань цього дослідження. У статті досліджено тенденції розвитку соціальної інфраструктури регіонів, виявлено фактори, що впливають на її розвиток. Запропоновані принципи формування стратегії розвитку соціальної інфраструктури.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, стратегія, розвиток, інвестування, регіон.

В условиях высокого уровня неопределенности и непредсказуемости параметров развития социальной инфраструктуры сегодня недостаточное внимание уделяется вопросам формирования стратегии развития объектов социальной инфраструктуры. Необходимость решения этой проблемы определила выбор цели и задач

этого исследования. В статье исследованы тенденции развития социальной инфраструктуры регионов, выявлены факторы, влияющие на ее развитие. Предложены принципы формирования стратегии развития социальной инфраструктуры.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, стратегия, развитие, инвестирование, регион.

In conditions of high level of uncertainty and unpredictability of the parameters of social infrastructure development, today insufficient attention is paid to the issues of formation of the strategy of development of social infrastructure objects. The need for solving this problem determined the choice of purpose and objectives of this study. In the article the tendencies of development of social infrastructure of regions are investigated, factors influencing its development are revealed. The principles of forming a strategy for the development of social infrastructure are proposed.

Key words: social infrastructure, strategy, development, investment, region.

УДК 332.012.2:338.49

Панасюк В.М.

к.е.н., доцент,
декан факультету обліку і аудиту
Тернопільський національний
економічний університет

Постановка проблеми. На початку 90-х років ХХ століття відбулися події, які повністю змінили наявну раніше систему, як політичну, так і економічну. Ринкова система господарювання, що зародилася в Україні в результаті змін, створила абсолютно нові умови для життя людей: державна власність змінилася приватною, державне планування економіки змінив ринок, тотальний державний контроль був замінений підприємницької здатністю. Нова економічна система задала свій вектор подальшого розвитку країни, визначивши свої правила і принципи, що регламентують господарську діяльність суб'єктів і формують певні норми щодо економічних сфер життєдіяльності людей. Сформована економічна формація, сучасний стан соціальної сфери, зумовлені переходом до ринкових відносин, і пов'язані з цим закономірності і тенденції розвитку соціальної інфраструктури вимагають перегляду принципів оцінки ефективності соціальних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення робіт вітчизняних і зарубіжних авторів у сфері стратегічного розвитку соціальної інфраструктури свідчить про глибоку теоретичну опрацьованість зазначеного напрямку. Серед дослідників, що займаються питаннями розвитку соціальної сфери, можна назвати: М. Туган-Бара-

новського, Ф. Ліста, А. Маршалла, К. Макконелла, П. Самюельсона, А. Чайнова, І.О. Верховода [2], А.А. Гейдта [4], В.М. Геєць [3], Є.В. Горшеніну [5], В.І. Куценко [6], В.А. Лазарева [7], Я.А. Маргуляна [8], А.А. Пакуліну [9], Р.П. Підлипну [10], А.Г. Ягодку [12]. Проблеми розміщення об'єктів соціальної інфраструктури знайшли своє відображення в роботах Б. Данилишина [6], С. Дорогунцова, Я. Олійника, Л. Чернюк [11], М. Фащевського, А. Степаненка, А. Хоронжого та ін.

Однак сучасні умови вимагають деталізації та уточнення принципів формування стратегії соціального розвитку з урахуванням наявних особливостей і закономірностей розвитку соціальної інфраструктури.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення принципів формування стратегії розвитку об'єктів соціальної інфраструктури регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже було зазначено раніше, нова економічна система визначила свої правила подальшого розвитку країни. Зміни торкнулися всіх сфер життєдіяльності людей, не стала винятком і соціальна інфраструктура. Але оскільки соціальна інфраструктура належить до сфери невиробничого призначення і фінансується за рахунок коштів державного бюджету, то перетворення, що відбулися,

серйозним чином позначилися на стані соціальної інфраструктури. Так, наприклад, частина об'єктів соціальної інфраструктури були віддані в приватні руки; державний дефіцит перешкоджав повною мірою здійснювати фінансування об'єктів соціальної інфраструктури, що привело до зниження рівня фінансової забезпеченості цих об'єктів; міграційні процеси, пов'язані з переселенням людей із села в місто, привели до зміни структури споживачів соціальних послуг.

Нестабільність економічного розвитку виражається в зростанні кількості змін як в господарському житті, так і в суспільстві загалом, причому зменшується передбачуваність цих змін. Тому вирішення завдання, що виникло, можливе тільки з використанням інструментів стратегічного планування. Є значна кількість підходів для вирішення цього завдання як у науці, так і в практиці. Водночас збалансоване вирішення поставленого завдання, яке відповідає певним критеріям ефективності, можливе на основі використання методів стратегічного планування.

Необхідність розроблення стратегії розвитку об'єктів соціальної інфраструктури пред'являє інші вимоги до змісту, організації, форм і методів управлінської діяльності на рівні регіону. Досягнення цієї мети можливе лише на основі врахування всіх факторів, що визначають розвиток об'єктів соціальної інфраструктури в регіоні.

Для сучасного етапу розвитку соціальної інфраструктури характерні:

- загальне зменшення різноманітності і числа об'єктів соціальної інфраструктури та відповідне скорочення їхнього обсягу та асортименту, погіршення якості послуг;

- нерівномірний, незбалансований, асиметричний загалом розвиток галузей соціальної інфраструктури;

- наявність у цій сфері дефіциту в соціальних об'єктах, нерозвиненість ринкових механізмів відтворення її послуг, зумовлене недостатнім обсягом коштів, суперечливі наслідки практики передачі об'єктів соціальної інфраструктури з державного, регіонального на місцевий рівень без відповідної фінансової, організаційної та інвестиційної підтримки з боку держави;

- регіони значно диференційовані за рівнем забезпеченості населення об'єктами соціальної інфраструктури, інтенсивності їх використання і, відповідно, розмірами витрат на об'єкти соціальної інфраструктури в розрахунку на душу населення.

При цьому немає жорсткої функціональної залежності між темпами макроекономічного розвитку регіонів загалом і темпами розвитку соціальної інфраструктури на їх території. Проте за певних умов і в економічно слабо розвинених регіонах може бути досягнутий високий рівень розвитку соціальної інфраструктури. Тому управлінські рішення, пов'язані з розвитком соціальної інфраструктури, повинні здійснюватися не на основі загальних макроекономічних показників розвитку регіону, а за допомогою конкретних факторів, що характеризують стан і умови розвитку соціальної інфраструктури в регіоні. Досягнення цих цілей можливе за рахунок розроблення інструментів і їх використання для цілей соціально-економічного розвитку, що відображають рівень забезпеченості об'єктами соціальної інфраструктури.

З розглянутого вище можна виділити фактори, що істотно впливають на розвиток об'єктів соціальної інфраструктури (рис. 1).

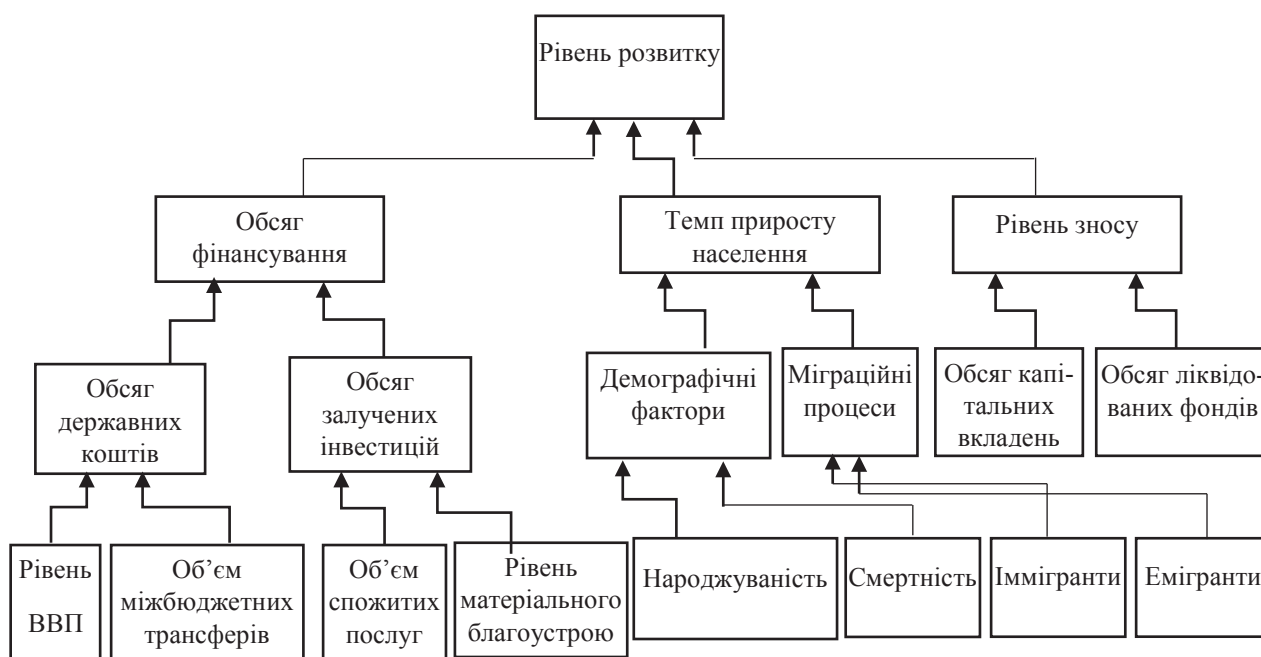

Рис. 1. Фактори, що впливають на розвиток об'єктів соціальної інфраструктури

Вивчення принципів формування стратегії соціальної інфраструктури проводилося на основі аналізу сучасних наукових уявлень про оцінки ефективності інвестицій. Вивчення їх змісту, безумовно, становить теоретичний і практичний інтерес, проте не може бути вичерпним з погляду формування принципів вибору стратегії розвитку соціальної інфраструктури в сучасних умовах.

Аналіз наявної літератури дав змогу виділити основні принципи формування стратегії соціальних галузей. Розглянемо склад запропонованих принципів, а також їх зміст більш детально.

1. Рівність суб'єктів регіону у визначенні потреби населення в об'єктах соціальної сфери полягає в необхідності рівноправного розподілу об'єктів соціальної сфери між населенням різних територій.

2. Ефективність використання коштів бюджету, що передбачає досягнення нормативної забезпеченості об'єктами соціальної сфери при мінімальних обсягах вкладень бюджетних коштів – полягає в оптимальному розподілі виділених коштів регіонального бюджету для розв'язання задач вирівнювання та/або доведення до нормативного рівня забезпеченості об'єктів соціальної сфери.

3. Достовірність вихідних даних та прозорості процедури визначення потреби і обсягів капітальних вкладень в об'єкти соціальної сфери – прозорість процедури передбачає використання єдиних методів і критеріїв оцінки ефективності соціальних інвестицій при вирішенні задач розподілу капітальних вкладень, а також відкритість інформації про результати такого розподілу

4. Системність оцінки, що передбачає врахування всього комплексу показників, що чинять істотний вплив як на величину потреби, так і обсяг капітальних вкладень – полягає в комплексному врахуванні всієї сукупності факторів, які впливають на ефективність здійснюваних капітальних вкладень в об'єкти соціальної сфери.

5. Адаптація використовуваної вхідної інформації до можливостей існуючої статистичної звітності полягає в можливості використання наявної інформації для вирішення завдання оцінки ефективності інвестицій у соціальну інфраструктуру на основі передбачуваних критеріїв і методів.

Розглянуті принципи не враховують особливостей соціальних інвестицій з погляду джерел їх

формування, закріплення за відповідним рівнем бюджету, територіального розміщення об'єктів соціальної інфраструктури. У зв'язку з цим виникла необхідність введення додаткових принципів.

Зміст запропонованих автором у дослідженні принципів конкретизовано з урахуванням виявлених особливостей розвитку соціальних галузей на сучасному етапі, а також форм їх прояву. Особливості, що визначили принципи формування стратегії соціальної інфраструктури, а також їх утримання, наведені в таблиці 1.

Визначення обсягів і джерел інвестування в соціальну сферу багато в чому залежить від стану об'єктів, територіального розміщення, а також їх профільної спрямованості. У зв'язку з цим вирішення завдання оцінки ефективності і розподілу обмежених бюджетних ресурсів значною мірою зумовлюється класифікацією об'єктів соціальної інфраструктури.

Істотний розрив між рівнем забезпеченості і джерелами фінансування не дає змоги говорити про можливість доведення об'єктів соціальної інфраструктури до нормативного рівня забезпеченості. Тому виникає необхідність поетапного доведення об'єктів соціальної галузі до рівня державних нормативів забезпеченості та вирішення цього завдання на стратегічному рівні. Цим зумовлена необхідність введення такого принципу, як облік стратегічного характеру розвитку об'єктів соціальної інфраструктури.

Накопичення фінансових можливостей, забезпечених зростанням обсягів ВВП, створює умови для розвитку соціальної сфери. Однак обмеженість фінансових ресурсів, що спрямовуються на ці цілі, а також альтернативність варіантів інвестування в галузі соціальної інфраструктури робить актуальним вирішення завдання розроблення методичного інструментарію вибору стратегії розвитку соціальної інфраструктури, що забезпечує оптимальний розподіл обмежених бюджетних коштів, виділених на цілі соціального розвитку.

Обмеженість ресурсів актуалізує завдання ефективного розподілу обмежених бюджетних коштів, що спрямовуються на цілі соціального розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, результати дослідження характеру впливу чинників, а також закономірностей і тенденцій розвитку сучасного стану соціальної інфраструктури вимагають перегляду принципів

Таблиця 1

Принципи формування стратегії соціальної інфраструктури

Особливості розвитку соціальної інфраструктури	Принципи
Багатофільність галузей, різний характер інвестування та територіального розміщення об'єктів соціальної сфери	Принцип декомпозиції об'єктів соціальної інфраструктури
Високий рівень зносу і незбалансованість об'єктів соціальної інфраструктури, недостатність бюджетних ресурсів	Поетапне досягнення державних нормативів забезпеченості об'єктами соціальної інфраструктури
Невизначеність і непередбачуваність параметрів розвитку соціальної інфраструктури, бюджетний дефіцит і багатоваріантність інвестування соціальних інвестицій за зростання обсягу ВВП, що спостерігається	Облік стратегічного характеру розвитку об'єктів соціальної інфраструктури. Оптимальність розподілу соціальних інвестицій

формування стратегії розвитку об'єктів соціальної інфраструктури. Зміст запропонованих у статті принципів конкретизовано з урахуванням виявлених особливостей розвитку соціальних галузей на сучасному етапі, а також форм їх прояву. Сформульовані принципи підлягають врахуванню під час вирішення завдання розроблення інструментів формування стратегії розвитку соціальної інфраструктури в регіоні. Водночас реалізація запропонованих принципів вимагає врахування відмінностей в об'єктах соціальної інфраструктури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабич А.М. Экономика и финансирование социальной сферы / А.М. Бабич, Е.В. Егоров. Казань: Центр экспертизы и маркетинга КГУ, 1996. 242 с.
2. Верховод І.О. Теоретичні основи ідентифікації та принципи реформування соціальної сфери економіки сучасної України / І.О. Верховод // Україна: аспекти праці. 2014. № 6. С. 28–37.
3. Геєць В.М. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України / В.М. Геєць // Економіка України. 2010. № 3. С. 4–20.
4. Гейдт А.А. Теоретические и концептуальные основы стратегического планирования развития инфраструктуры народного хозяйства / А.А. Гейдт. СПб.: Нестор, 2003. 244 с.
5. Горшенина Е.В. Система основных социально-экономических индикаторов для уровня жизни в регионе / Е.В. Горшенина // Вопросы статистики. 1996. № 4. С. 47–55.
6. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): [монографія] / В.І. Куценко; за наук. ред. Б.М. Данилишина. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. 818 с.
7. Лазарев В.А. К вопросу о соотношении понятий «сфера услуг», «непроизводственная сфера», «социальная сфера», «сфера обслуживания» и «сфера сервиса» / В.А. Лазарев // Науковедение. 2016. Т. 8. № 6. С. 53–63.
8. Маргулян Я.А. Социальная сфера региона как пространство развития человеческого капитала / Я.А. Маргулян, А.Ю. Булатецкая // Экономика, право, организация и управление в социальной работе: сборник научных трудов. СПб., 2017. С. 19–28.
9. Пакуліна А.А. Дослідження особливостей соціальної сфери України в умовах глобалізації економіки та аналіз трансформації її інституційного середовища / А.А. Пакуліна, Г.С. Пакуліна // Економічний простір. 2014. № 84. С. 80–88.
10. Підлипна Р.П. Соціальна сфера в контексті її функціонування / Р.П. Підлипна // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: економічна. – 2015. Вип. 48. С. 62–65.
11. Чернюк Л.Г. Соціальна інфраструктура та її пріоритетність в системі суспільного розвитку (методолого-організаційні аспекти) / Л.Г. Чернюк, П.В. Пепа // Вісник Чернігівського держ. ун-ту. (Серія: економічні науки). Вип. 1(56). 2012. С. 10–20.
12. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: [навчальний посібник] / А.Г. Ягодка. К.: КНЕУ, 2000. 212 с.

REFERENCES:

1. Babich A.M., Egorov E.V. (1996) *Ekonomika i finansirovanie sotsial'noy sfery* [Economics and financing of social sphere]. Kazan: Tsentr ekspertizy i marketinga KGU (in Russian).
2. Verkhovod I.O. (2014) *Teoretychni osnovy identyfikatsii ta printsypy reformuvannia sotsialnoi sfery ekonomiky suchasnoi Ukrainy* [Theoretical bases of identification and principles of reforming the social sphere of economy of modern Ukraine]. *Ukraine: aspects of labor*, no. 6, pp. 28–37.
3. Heiets V.M. (2010) *Liberalno-demokratychni zasady: kurs na modernizatsiiu Ukrainy* [Liberal-democratic foundations: a course on modernization of Ukraine]. *Ukraine economy*, no. 3, pp. 4–20.
4. Geydt A.A. (2003) *Teoreticheskie i kontseptual'nye osnovy strategicheskogo planirovaniya razvitiya infrastruktury narodnogo khozyaystva* [Theoretical and conceptual bases of strategic planning of development of an infrastructure of a national economy]. St. Petersburg: Nestor (in Russian).
5. Gorshenina E.V. (1996) *Sistema osnovnykh sotsial'no-ekonomicheskikh indikatorov dlya urovnya zhizni v regione* [System of basic socio-economic indicators for living standards in the region]. *Questions of statistics*, no. 4, pp. 47–55.
6. Kutsenko V.I. (2008) *Sotsialna sfera: realnist i kontury maibutnoho (pytannia teorii i praktyky)* [Social sphere: the reality and contours of the future (questions of theory and practice)]. Nizhyn: Aspect-Polygraph (in Ukraine).
7. Lazarev V.A. (2016) *K voprosu o sootnoshenii ponyatiy «sfera uslug», «neproizvodstvennaya sfera», «sotsial'naya sfera», «sfera obsluzhivaniya» i «sfera servisa»* [To the question of the correlation of the concepts «service sphere», «non-production sphere», «social sphere», «service sphere» and «service sphere»]. *Science*, vol. 8, no. 6, pp. 53–63.
8. Margulyan Ya.A., Bulatetskaya A.Yu. (2017) *Sotsial'naya sfera regiona kak prostranstvo razvitiya chelovecheskogo kapitala* [The social sphere of the region as a space for the development of human capital]. *Ekonomika, pravo, organizatsiya i upravlenie v sotsial'noy rabote: sbornik nauchnykh trudov* [Economics, law, organization and management in social work: a collection of scientific papers]. St. Petersburg, pp. 19–28.
9. Pakulina A.A. (2014) *Doslidzhennia osoblyvosti sotsialnoi sfery Ukrainy v umovakh hlobalizatsii ekonomiky ta analiz transformatsii yii instytutitsiinoho seredovyshcha* [Investigation of the features of the social sphere of Ukraine in the conditions of globalization of the economy and analysis of the transformation of its institutional environment]. *Economic space*, no. 84, pp. 80–88.
10. Pidlypna R.P. (2015) *Sotsialna sfera v konteksti yii funktsionuvannia* [Social sphere in the context of its functioning]. *Visnyk of Lviv Commercial Academy. Series: economical*, vol. 48, pp. 62–65.
11. Cherniuk L.H., Pepa P.V. (2012) *Sotsialna infrastruktura ta yii priorytetnist v systemi suspilnoho rozvytku (metodoloho-orhanizatsiini aspekty)* [Social infrastructure and its priority in the system of social development (methodological and organizational aspects)]. *Visnyk of the Chernihiv State University. (Series: Economic Sciences)*, vol. 1, no. 56, pp. 10–20.
12. Yahodka A.H. (2000) *Sotsialna infrastruktura i polityka* [Social infrastructure and politics]. Kyiv: KNEU (in Ukraine).

Panasiuk V.M.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Dean of Faculty of Accounting and Auditing
Ternopil National Economic University

**METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMING THE STRATEGY OF DEVELOPMENT
OF SOCIAL INFRASTRUCTURE OF REGIONS OF UKRAINE**

In the article, development tendencies in the social infrastructure of regions are considered, the factors influencing its development are revealed. Principles of forming a strategy for the development of social infrastructure are proposed.

The urgency of the chosen topic is substantiated by the fact that in the conditions of a transitional period to a market economy system, social infrastructure has undergone serious changes, which greatly affected the state of social objects. The main volume of investments in the years of reforms was aimed at the development of promising fields of production, investments in social infrastructure were minimized. The insufficient amount of capital investments in social infrastructure objects has led to a violation in the reproductive cycle of social infrastructure objects, and a high level of wear and tear of fixed assets. At the same time, migration processes associated with population migration and demographic decline have changed the structure of consumers of social services, which led to the inconsistency of social infrastructure of the population structure. The level of provision of social infrastructure objects also depends to a large extent on the volume of investment, which is determined by the rate of economic growth.

That is, the main problems of the current state of social infrastructure are the general reduction of the diversity and number of social infrastructure objects and the corresponding reduction of their volume and range, deterioration of the quality of services; uneven, unbalanced, asymmetric as a whole development of branches of social infrastructure; the presence in this sphere of a deficit in social facilities, the lack of development of market mechanisms for the reproduction of its services, due to insufficient funds, a significant differentiation of regions by the level of security of the population objects of social infrastructure, the intensity of their use and, accordingly, the size of expenditure on objects of social infrastructure per capita.

Therefore, the question of the formation of a strategy for the development of social infrastructure objects at the present stage is important for the further development of the social sphere.

For this purpose, the author, taking into account the identified peculiarities of the development of social sectors, defined the principles of forming a strategy for the development of objects of social infrastructure in the regions of Ukraine. Among them: the principle of decomposition of objects of social infrastructure; gradual achievement of state standards of provision of social infrastructure objects; accounting of the strategic nature of the development of social infrastructure objects; optimal distribution of social investment. The formulated principles are to be taken into account when solving the problem of developing tools for shaping the strategy for the development of social infrastructure in the region.